

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
Кафедра психології та педагогіки гуманітарного факультету

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ЗДОРОВ'Я»

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра соціології та психології

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
Кафедра психології діяльності в особливих умовах

ІНСТИТУТ
ПСИХОЛОГІЇ
ЗДОРОВ'Я

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Тези доповідей

VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Харків, 30 травня 2025 р.)

Харків
2025

УДК 159.9:378:355/359-351.74

Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України : тези доп. VI Всеукр. наук.-практ. конф., 30 травня 2025 р. Харків: НА НГУ. 2025. 321 с.

У збірнику представлено наукові доповіді та повідомлення, в яких узагальнено досвід здійснення соціально-психологічного забезпечення професійної діяльності сил безпеки та оборони України.

Публікується за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України», проведення якої організовано Національною академією Національної гвардії України (30 травня 2025 року).

Матеріали конференції будуть корисними науковцям, викладачам вищих навчальних закладів, психологам-практикам, керівникам і працівникам силових структур.

Доповіді відтворені безпосередньо з авторських оригіналів з незначними коректорськими правками. За достовірність представлених матеріалів відповідальність несуть автори.

Пауль О.Р. Соціально-психологічні чинники формування самоцінки особистості в стресових ситуаціях в умовах війни.....	272
Пешко С.В. Психологічні засади сприймання інформації та їх значення для військовослужбовців Збройних Сил України.....	277
Побережний М.В. Аналіз проблеми деструктивної поведінки військовослужбовців.....	280
Попович Л.І. Впровадження когнітивних технологій у навчання у вищих військових навчальних закладах.....	281
Породько М.І., Грабар М.В. Діагностична підготовка до корекції фонетичних порушень у дітей.....	284
Соломчак М.Б., Сулятицький І.В. Корекція агресивної поведінки у школярів з мовленнєвими порушеннями.....	286
Сулятицький І.В., Вендиш У.Г. Національно-психологічні фактори в системі інклюзивної освіти.....	288
Тамарін С.В. Інститут наставництва як модель психологічної підтримки і реадаптації ветеранів сил безпеки та оборони України....	292
Топчило А.В. Використання метафоричних асоціативних карт у психологічному відновленні персоналу сектору безпеки і оборони, які зазнали поранень.....	294
Тробюк А.В., Тробюк Н.Ю. Особливості та специфіка управління у військовій діяльності.....	296
Тюганова М.С. Копінг-стратегії неповнолітніх у роботі фахівців сектору безпеки з молоддю.....	299
Тюко О.С. Особливості психічного клімату як чинник посттравматичного відновлення.....	302
Тюріна В.О., Непеляк С.М. Моральна стійкість до маніпулятивного впливу інформаційного тероризму як професійна якість особистості офіцерів сектору безпеки й оборони України.....	304
Барчі Б.В. Психологічна витривалість як ключовий ресурс професійної ефективності в екстремальних умовах.....	308
Головіна М.В. Психологічні умови розвитку професійної мотивації військовослужбовців в умовах війни.....	312
Перепелиця І.О. Типологія професійної мотивації військовослужбовців в умовах війни.....	315
Міршук О.Є., Крикун С.А. Особливості професійного самовизначення в умовах соціальних змін і криз.....	318

розроблена та координувана ефективна інформаційна політика, яка буде спрямована на інформування населення та підвищення його медіа-грамотності (вміння протистояти спробам маніпулювання собою за допомогою інформаційних потоків) та довіри до держави та інші складові, які допоможуть вибудувати систему захисту кожної людини від негативного впливу інформаційного тероризму. Також важливим фактором, який впливатиме на зменшення рівня інформаційного тероризму, є створення та формування системи ціннісно-якісних уявлень людини за допомогою спеціальних програм, розроблених спільно із засобами масової інформації, які б сприяли формуванню понять про відповідний нормалізований спосіб життя, тактовного ставлення та взаємної поваги людей, а також соціально-культурного розвитку свідомості громадянського суспільства. Моральна стійкість офіцера поліції є ключовим фактором ефективності його роботи в умовах маніпуляцій через пропаганду. Для збереження об'єктивності та професіоналізму важливо, щоб офіцери поліції формували і розвивали критичне мислення, емоційну стійкість і дотримувалися високих етичних стандартів.

Перспективами подальших досліджень є розробка для офіцерів сектору безпеки й оборони поліції практичних методик щодо протидії маніпуляціям через пропаганду; дослідження впливу маніпулятивних технік на професійну діяльність офіцерів поліції у кризових ситуаціях.

Список бібліографічних посилань

1. Герасименко К. С. Сучасні ознаки загроз «інформаційного тероризму». Форум права. 2009. № 3. С. 162-166.
2. Коршунов В. О. Політичний тероризм: інформаційні методи боротьби «Політичні інститути та процеси». Дніпропетровськ, 2008. – 18с.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141.
4. Тюріна В.О., Рябчук Є.В. Моральна стійкість психолога до маніпулятивного впливу ворожої пропаганди. *Особистість, суспільство, закон*. Міжнародний психологічний форум (25.04.2025. м. Харків). Харків, ХНУВС. 2025. - С. 220-221.

БАРЧІ Б.В.,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Мукачівського державного університету*

ПСИХОЛОГІЧНА ВИТРИВАЛІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ РЕСУРС ПРОФЕСІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах зростання кількості надзвичайних ситуацій, збройних конфліктів, техногенних та природних катастроф зростає потреба у вивченні психологічних чинників, що забезпечують ефективність професійної діяльності в

екстремальних умовах. Одним із провідних ресурсів, що дозволяє фахівцям адаптуватися до стресогенних ситуацій, зберігати працездатність і приймати раціональні рішення, є психологічна витривалість. Визначення чинників, що забезпечують розвиток цього ресурсу, має важливе прикладне значення для системи освіти, охорони здоров'я, безпеки та оборони.

Явище психологічної витривалості, хоча й широко представлене в науковому дискурсі, залишається багатограним і контроверсійним. Аналіз методологічних і психологічних джерел з цієї проблематики засвідчує існування різноманітних підходів до розуміння сутності терміну, що відображає міждисциплінарний інтерес до теми.

Вивчення психологічної витривалості активно здійснюється в межах клінічної психології, психіатрії, психосоціальної психології, а також психології особистості. Дослідники (Т. Біггс, О. Біла, С. Богдановський, Д. Браун, С. Брей, А. Бутенко, Н. Вавілова, С. Дячук, Ю. Кирильчук, М. Кудінова, С. Максименко, С. Мейджен, Т. Мельничук, О. Милославська, В. Мороз, В. Чорний та інші) підходять до аналізу даного феномену з урахуванням галузевої специфіки та контекстуальних змінних.

Так, Т. Біггс із колегами акцентує увагу на визначенні чинників психологічної витривалості, пропонуючи моделі їхньої взаємодії в контексті особистісного зростання та стрес-менеджменту [6]. Зі свого боку, О. Кокун та співавтори обґрунтовують необхідність розробки й упровадження методик формування психологічної стійкості у військовослужбовців, зокрема в умовах участі в бойових діях. Їхні напрацювання мають прикладне значення для системи психологічного супроводу у Збройних силах України [3]. Отже, психологічна витривалість постає як комплексне й мультидисциплінарне утворення, що потребує подальшого концептуального уточнення та адаптації до професійно-специфічних запитів.

Метою нашого дослідження є обґрунтування ролі психологічної витривалості як адаптаційного ресурсу для фахівців ризикових професій та надати практичні рекомендації щодо її формування й підтримки у професійному середовищі.

Під психологічною витривалістю розуміється система особистісних властивостей, що забезпечують здатність людини зберігати оптимальний рівень функціонування у складних ситуаціях. Її основними компонентами є когнітивна гнучкість; емоційна регуляція; позитивна інтерпретація подій; здатність до сенсотворення [4].

У процесі узагальнення сучасних наукових підходів [2; 5; 6], можна виокремити низку базових характеристик, які формують психологічну витривалість як інтегральну особистісну властивість. Вони виступають як адаптивні ресурси, що забезпечують функціонування особистості в умовах високого ризику та стресу: (стресо) стійкість як здатність зберігати емоційну

стабільність і підтримувати продуктивну активність під час впливу стресових або фрустраційних чинників; урівноваженість – поміркованість емоційної реакції відповідно до сили подразника та можливих наслідків ситуації; опірність, як здатність до подолання бар'єрів, що обмежують свободу вибору та поведінки, включаючи тиск, страх, зовнішні заборони; адаптивність, як гнучкість реагування та підтримка ефективної адаптації до життєвих змін або несподіваних подій; стабільність, тобто наявність внутрішнього ядра, що дозволяє зберігати цілісність «Я», саморегуляцію, розвиток та життєву орієнтацію навіть у нестабільному середовищі; оптимізм – установка на пошук позитивних аспектів навіть у несприятливих умовах, що сприяє мобілізації ресурсів; віра у власні можливості (self-efficacy) – впевненість у здатності впоратися з труднощами, що суттєво підвищує мотивацію до дії; самоконтроль і саморегуляція – контроль над власними емоційними реакціями, зниження імпульсивності та руйнівної поведінки під впливом стресу; соціальна підтримка – здатність активно залучати ресурс підтримки з боку близького оточення (родини, друзів, колег) для зменшення дистресу; рефлексія – уміння усвідомлювати, аналізувати власні думки, емоції й дії у кризовому контексті, що забезпечує формування ефективніших копінг-стратегій; зворотний зв'язок – прийняття конструктивної критики, урахування попередніх помилок, що сприяє вдосконаленню адаптивної поведінки в майбутньому [1].

Психологічна витримка, що базується на сміливості та рішучості, відображає здатність особистості підтримувати зосередженість, зусилля та інтерес у досягненні довготривалих цілей. Її формування може опосередковуватись низкою мотиваційних чинників, зокрема рівнем задоволення діяльністю, відчуттям її сенсу та ступенем залученості у процес. У такому контексті витримка є інтегративною характеристикою, що поєднує емоційну пристрасть і цілеспрямовану наполегливість в єдину функціональну систему. Однак, як зазначають Т. Біггс та співавтори, залишаються відкритими питання щодо механізмів поєднання цих компонентів у вищі конструкції, пов'язані зі сміливістю як особистісною установкою [6].

У структурі психологічної витривалості витримка виступає одним з ключових передбачувальних чинників (предикторів) адаптивного успіху в умовах високого навантаження, таких як інтенсивне навчання, спортивні змагання чи військова підготовка та бойові завдання.

Аналіз сучасної психологічної літератури свідчить про те, що психологічна витривалість є визначальним чинником у досягненні особистісного та професійного успіху. Як здатність чинити опір труднощам, адаптуватися до викликів та не припиняти зусиль у ситуаціях підвищеного навантаження, вона формує стійке спрямування особистості на досягнення цілей, навіть за умов невдач і фрустрації [7].

Психологічна витривалість сприяє підтриманню мотивації та концентрації,

а також розвитку когнітивної стійкості, що є критично важливим у динамічному середовищі з високим рівнем невизначеності. Водночас вона формує умови для позитивного мислення, яке, у свою чергу, підвищує здатність до конструктивного вирішення проблем, кращої адаптації та самозбереження в умовах тривалого стресу.

Таким чином, психологічна витривалість не лише підтримує функціональність у складних ситуаціях, а й виступає платформою для зростання, особливо у сферах, де стрес і виклики є постійними складовими діяльності: в освіті, спорті, медицині, армії та кризовому менеджменті.

Практичними рекомендаціями в контексті теми психологічної витривалості як ресурсу професійної ефективності в екстремальних умовах з орієнтацією на фахівців ризикових професій (військові, медики, рятувальники, освітяни в кризових регіонах тощо) є впровадження тренінгових програм з розвитку витривалості з метою формування навичок саморегуляції, стрес-менеджменту та адаптаційної поведінки; розвиток емоційного інтелекту (навчання розпізнаванню власних емоцій і станів; розвиток навичок конструктивного вираження емоцій; формування навичок емоційної підтримки інших у колективі); підтримка когнітивної гнучкості та адаптивного мислення використовуючи рефлексивні вправи на переосмислення стресових подій та створення «карт мислення» для пошуку рішень у критичних ситуаціях; створення системи соціальної підтримки на робочому місці; профілактика вигорання та самопомога включаючи дотримання гігієни сну та відпочинку; активну фізичну діяльність (кардіо, йога, дихальні практики); підтримку балансу «робота – життя»; відновлення через участь у смислотворчій діяльності (волонтерство, духовні практики).

Практичне зміцнення психологічної витривалості є не одноразовою дією, а системною роботою на рівні особистості, професійної спільноти й організаційної культури. Впровадження наведених рекомендацій дає змогу знизити ризик емоційного виснаження, покращити ефективність у критичних умовах та підвищити якість життя фахівців у складних професіях.

Комплексний розвиток зазначених характеристик психологічної витривалості дозволяє не лише підвищити адаптивні можливості особистості в умовах стресу, але й запобігти професійному вигоранню, зберігаючи високий рівень професійної ефективності.

Література

1. Борисенко В. Психологічна витривалість vs. психологічна стійкість та психологічна життєстійкість. Науковий вісник ХДУ Серія Психологічні науки. № 1 (2025). С.5-11. [<https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2025-1-1>].
2. Вербин Н. Організаційно-педагогічні умови розвитку професійної витривалості майбутніх магістрів військового управління в процесі оперативно-тактичної підготовки. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2017. Вип. 23(1). С. 62-68. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2017_23%281%29_12]

3. Кокун О., Мельничук Т. Резилієнс-довідник : практичний посібник. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 25 с. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2017_23\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2017_23(1)_12)
4. Кравцов, Д. Р. Психологічна стійкість спеціаліста екстремального профілю. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 берез. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 217-219. [<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8992>]
5. Підбуцька Н. В., Курявська О. М. Критерії психологічного здоров'я особистості. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків: НТУ "ХПІ", 2011. Вип. 28 (32). С. 255-260. [<https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/12120>]
6. Biggs T.A., Seech T.R., Johnston S.L., Russell D.W. Psychological endurance: How grit, resilience, and related factors contribute to sustained effort despite adversity. The Journal of General Psychology. 2023. Vol. 151. P.1–43. [DOI:10.1080/00221309.2023.2253955]
7. Meijen C., Brick N.E., McCormick A., Lane A.M., Marchant D.C., Marcora S.M., Micklewright D., Robinson D.T. Psychological strategies to resist slowing down or stopping during endurance activity: An expert opinion paper. In Sport & Exercise Psychology Review. 2023. Vol. 18. No 1. P. 4–37 <https://doi.org/10.53841/bpssepr.2023.18.1.4>

ГОЛОВІНА М.В.

*ад'юнкт кафедри психології та педагогіки
Національної академії Національної гвардії України*

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Мотивація, як фактор професійного становлення та особистісного розвитку, є значущим аспектом складної проблеми ефективності службово-бойової діяльності військовослужбовців.

Досвід застосування військових частин і підрозділів Збройних Сил України та Національної гвардії України в ході ведення бойових дій в Україні з 2014 року переконливо засвідчив, що успішне виконання ними бойових завдань значною мірою залежало від рівня мотивації особового складу.

Неналежний рівень мотивації при виконанні завдань значною мірою знецінює будь-які переваги військових формувань у матеріально-технічному забезпеченні та професійній підготовленості, часто викликає бойовий стрес.

Тому проблематика мотивації військовослужбовців до дій у бойових умовах

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>